

KABINET HAVEL - Úsvit v Čechách

cyklus diskusí s kritickou reflexí současné české společnosti

listopad 2008 - listopad 2009

www.usvitvcechach.cz

Mdlá česká elita na provázku

Deník Referendum, 20. září 2010

autor: Ivo Bystřičan

Televizní zaznamenávání divadelních událostí je vždy problematické, protože je protichůdné principu divadla. S tím se pokusil vyrovnat Jan Gogola ml. ve svém novém dokumentu Česko na provázku, jenž se pokouší pojetím o unikátním projektu Úsvit v Čechách Divadla Husa na provázku.

Divadlo patří k jednomu z nejproblematictějších oborů pro televizní zpracování. Záběrování a střih totiž přeskupují divadelní zážitek do nové formy, která je protichůdná tomu, na čem je divadlo založené. Televize, respektive televizní divák, neunesou celou inscenaci v jednom celkovém záběru, a tak se střídají záběry několika kamer. Divadelní inscenaci tak televize prožene svým vlastním mustrem detailů, polodetailů, protipohledů a zdůrazněním jednotlivých jednajících postav. Divadlo pro divadelního diváka znamená něco úplně jiného – hru sleduje v jednom celkovém „záběru“ a všechno dění v celkovém kontextu, a může v průběhu reagovat.

Natočit dokument o unikátním projektu brněnského Divadla Husa na provázku je, stejně jako u každé jiné divadelní události, pro dokumentaristu značnou výzvou. Běžným výsledkem bývá totiž banální záznam inscenace maximálně kombinovaný s rozhovory s tvůrci či diváky a občas třeba doplněný o komentáře. Inscenace v takovém přístupu zaniká, protože použité části málokdy mohou přinést hlubší dojem ze hry a vykreslit její dramaturgické pojetí. Zdůrazní toliko herecké výkony.

I projekt společensky kritické trilogie Divadla Husa na provázku, který zkombinoval divadelní představení reflektující uplynulých čtyřicet let života naší společnosti, šlo natočit tímto způsobem. Zaujati by byli zejména apriorně se o divadlo zajímající diváci, kteří by mohli sledovat sled útržků z představení a pódiových diskusí o české identitě, jichž se přímo v divadle účastnili zejména čeští intelektuálové a umělci.

Jan Gogola ml. k natáčení přistoupil jinak, formou „situačního eseje“ o české identitě. Koncepti nezakládá až tak na samotných představeních a divadelních diskusích, ale snaží se přímo v prostorách divadla navozovat situace, které se významově váží na téma české identity. Vcelku hravá a provokativní metoda je účinným nástrojem, jak nahlédnout na českou elitu. A poněkud více než na českou identitu, o které se víc mluví, než by se zde nějak zhmotňovala. V minimalistickém pojetí by se ovšem dala česká elita vnímat jako odraz národní identity.

Mezi nejvíce vypovídající momenty patří setkání Ludvíka Vaculíka, Olgy Sommerové a Michala Viewegha, kdy se má v šatně mluvit o rozdílu mezi mužem a ženou. Vaculík, který s oblibou staví hranici mezi muži a ženami, tvrdošijně odmítá vybrat si kostým, pak si vybere kabát, který vypadá jako ženský a posléze posílá Gogolu domů, aby si rozdíl zjistil sám osaháním své ženy. Sommerová se hádá a Viewegh zarytě mlčí. Silnou chvílí je i setkání kritiků Peňáse, Justa a Putny a dvou divadelních hasičů, kteří mají hrát slovní fotbal, jehož cílem je v daných slovech vystihnout Čechy.

Česko na provázku je ale nakonec vystavěno z poměrně slabých situací. Ne, že by Gogola postupoval nezajímavě sám, ale nedaří se příliš mnoho dostat ze samotné české elity. Gogolova oblíbená metoda v podobě příkazu, aby protagonisté „četli“ či jinak materializovali svůj okolní prostor, zde nevede k příliš překvapivým vyústěním. Zástupci elity jaksí neprodukuje podnětné akty či alespoň řeči. Je to vlastně

proto, že Gogola příliš nereaguje na výsledná sdělení v rámci jím připravených situací. Když má skupinka v čele s designérem Velčovským malovat symboly „českosti“, nijak už se neanalyzuje, proč nakreslili jen takové banality jako pивní krygлы či horu Říp, a co to pro ně znamená. Režisér celé trilogie také není dále tázán poté, co říká patetické fráze typu „prostřednictvím krásy spasit svět“.

Dovoleno vyvléknout se z připravené situace je Václavu Havlovi, který razantně odmítne převlékat si kostým v šatně, aniž by se důvod jeho odporu dopověděl. Místo toho ospale oddrmolí několik frází o identitě. Provokativní a zajímavý projev zde má leda Václav Bělohradský, který míří přímo proti Havlovi potřebě „najít pro Česko vizi“.

Gogolova koláž, která je sestavena z dokumentárně inscenovaných, divadelních a diskusních fragmentů, patří mezi nejzajímavější snímky v produkci České televize, které se týkají divadla a vznikly v jeho útrobách. O české identitě sděluje nakonec silný závěr. Pokud členové společenské elity nedokáží o tom, co znamená být Čechem, říci o moc více než několik jalových a otřepaných vět, znamená to, že význam české identity není pro Čechy samotné nijak značný. Zajímavější otázka by zde ovšem byla, kdo a proč mezi elitu vlastně patří.

Dokument Česko na provázku je ke zhlédnutí v iVysílání ČT zde.

Česko na provázku. Režie Jan Gogola ml. Účinkují Václav Bělohradský, Václav Havel, Jiří Gruša, Vladimír Just, Vladimír Morávek, Tomáš Mozga, Jiří Peňás, Martin C. Putna, Olga Sommerová, Ludvík Vaculík, Maxim Velčovský, Michal Viewegh a další. Česká republika, 2010. 56 minut.

odkaz:

<http://www.denikreferendum.cz/clanek/6072-mdla-ceska-elita-na-provazku>